

УДК: 327.56::351.88(4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 81-82, стр. 183–194

Изворни научни рад

Рад примљен 9. 1. 2023. године

Рад одобрен 16. 2. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.81_82.11

ЕВРОПСКИ ОДБРАМБЕНИ ФОНД

*Ирис БЈЕЛИЦА ВЛАЈИЋ**

Анстракт: Настојање Европске уније (ЕУ) да ојача сопствену безбедност и одбрану, и да своје одбрамбене капацитете ојача на начин да могу деловати независно од спољних фактора као што су Сједињене Америчке Државе (САД), од пресудне је важности за цео европски континент. Почетак функционисања Европског одбрамбеног фонда, намењеног координацији и повећању улагања у одбрамбене сврхе држава чланица ЕУ, управо означава нову етапу у развоју њене Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП), као и њен покушај да се након више деценија изградње институционалне архитектуре осамостали од неевропских добављача и ресурса. Развој савремених међународних односа у којима ЕУ има истакнуту улогу, међутим, није довео до промена у позиционирању ЕУ према Северноатлантском савезу (НАТО), будући да обе организације деле исте вредности и да се ЕУ и даље ослања на НАТО капацитете за своју одбрану. То свакако има одређени значај и за однос ЕУ према трећим земљама које су кандидати за приступање у њено чланство. Тако се од држава кандидата очекује да се усагласе са институционалним оквиром којег је поставила ЗБОП. Република Србија у том погледу има тачно одређене обавезе. Иако нема могућност коришћења средстава из Европског одбрамбеног фонда, Република Србија на основу уговора са Европском одбрамбеном агенцијом (ЕДА), има могућност бољег разумевања и укључивања у истраживања нових технологија од значаја за европску безбедност.

Кључне речи: Европски одбрамбени фонд, ЗБОП, ЕУ.

* Министарство одбране Републике Србије. Е-mail: iris_bjelica_vlajic@yahoo.com

1) УВОД

Европске интеграције покренуте су са идејом да економска међузависност држава смањи политичке тензије и тако гарантује мир и просперитет. На том плану европске интеграције биле су доста успешне кроз развијајући заједнички економски простор, тржиште и царинску унију. Преко функционисања јединственог унутрашњег тржишта, ЕУ су условљавале државе и мултинационалне компаније да се придржавају прописаних норми и стандарда садржаних у њеном праву.¹ Супротно томе, безбедносно-политичка интеграција није била једнако развијана нити успешна, јер су државе чланице саме развијале своје геополитичке стратегије. Тек након криза започетих деведесетих година 20. века, постало је јасно да економија, као нови инструмент спољне политике, и с њом повезане области (заштита података, екологија и сл.), нису довољне и да је потребно да Унија као целина почне да креира јединствену спољну политику у традиционалном смислу, те да оформи органе и институције који би се бавили уобличавањем спољне политике и бринули о њеној безбедности. Били су потребни нови напори и улагања како би се ЕУ интегрисала и повећала своје међународно присуство и делотворност. Тада је уобличена Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ (ЗСБП), као најмлађа од свих политика ЕУ. Наступајући као учесник међународних односа, ЕУ је морала да унапреди своје заједничко спољнополитичко деловање, али и да унапреди и подигне ниво безбедности, те да усагласи одбрамбене политике својих држава чланица. ЗСБП је формулисана првобитно у Споразуму из Мастрихта из 1992. године, где се у члану б наводи да развој заједничке безбедносне политике утврђује дугорочну одбрамбену политику Уније, али се ту стало. Тек су усвајањем Лисабонског уговора 2009. године јасно дефинисани циљеви, механизми, институције, инструменти и снаге неопходни за њено спровођење. Мада је ЗСБП један од стубова Уније, та област и даље остаје предмет међудржавне сарадње чланица и одлуке се доносе једногласно у Европском савету и Савету ЕУ, што утиче на брзину доношења одлука и реаговања на одређене спољнополитичке догађаје и безбедносне изазове.² ЗБОП, с друге стране, као део ЗСБП-а, укључује концепт промовисања европских принципа и вредности, који је подржан одређеном снагом и капацитетима који иза тога стоје, а који има цивилну и војну компоненту.³ За сада, ЕУ нема сопствених војних

¹ Горан Николић, „Визија о ЕУ као геоекономском и геополитичком актеру”, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78, стр. 13–31.

² Слободан Зечевић „Обнављање европске безбедности”, *Европско законодавство* бр. 2022, број 79, стр. 13–21.

³ Бериша Хатица, Талијан Мирослав, „Заједничка безбедносна и одбрамбена политика ЕУ – између меке и тврде моћи”, 2015, *Политичка ревија* бр 2; Бериша Хатица, „Заједничка

капацитета већ је скуп моћи и капацитета својих чланица. Овај недостатак настоји се отклонити увођењем снага за брзо реаговање и борбених група. У почетку су борбене групе биле замишљене као јединице које би се активирале на позив УН, али су временом прерасле у снаге за реаговање у било којој кризној ситуацији, укључујући и деловање у самосталним операцијама које Унија предузима. При томе, требало би имати у виду чињеницу да су скоро све чланица Уније, са изузетком Кипра и Малте, истовремено чланице НАТО савеза. То значи да већ деле одређене заједничке вредности, поглед на спољне претње и гаранцију колективне одбране. Истовремено, потребно је да Унија изгради свој безбедносни идентитет независан од НАТО савеза, јер је могуће да се интереси ЕУ и САД не поклопе. Ово више није теоријско нагађање након што су САД у својим новим Стратегијама одбране и безбедности из 2022. године, као стратешки најинтересантнији и најважнији део света за своју безбедност навели Индо-Пацифички регион.⁴ Пошто се Унија, и даље, у великој мери ослања на капацитете НАТО савеза, то осамостаљење је посебно захтевно, али су државе попут Француске и Немачке увиделе његову важност. Развојем нових технологија повећали су се број и врсте опасности са којим се суочавају државе и појединци. Напади и претње долазе не само од конвенционалних средстава и начина борбе већ, све више, комбиновањем са медијским манипулацијама и дезинформацијама, у дигиталном простору или свемиру, па је потребно развијати способности и средства за успешно супротстављање овим изазовима. Улагањем у иновације и развојне пројекте постојећа знања се проширују и добијају нова решења. Али, ти пројекти захтевају нова и велика улагања која неким чланицама нису могућа. Успостављање Европског одбрамбеног фонда даје могућност улагања у развојне и истраживачке пројекте свим чланицама. Посебно су интересантни пројекти који се баве коришћењем и развојем вештачке интелигенције, безбедности Уније у дигиталном простору, антиракетним системима, комуникацијом у свемиру и слично. Иницијатива за стварање Фонда потекла је од Европске комисије 2016. године, ради развоја одбрамбених и

безбедносна политика ЕУ и НАТО”, *Мегатренд ревија*, 2015, Vol. 12, бр. 3, стр. 291–310; Александар Думић, Митар Ковач, „Утицај заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ на безбедност Републике Србије”, *Војно дело* 2021, Vol. 73, бр. 2, 2021, стр. 18–30; Мишо Ђурковић, Милан Игрутиновић, „*Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ – актуелни изазови*”, Институт за европске студије, Београд, 2016.

⁴ “National Security Strategy, The White House, Washington”, 2022, Интернет: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>; “National Defense Strategy of the United States of America including the 2022 Nuclear Posture Review and the 2022 Missile Defense Review”, US Department of Defense, 2022, Интернет: <https://news.usni.org/2022/10/27/2022-national-defense-strategy-nuclear-posture-review>, 1.1.2023.

индустријских капацитета Уније, интегрисања одбрамбеног тржишта и смањења зависности од неевропских добављача и ресурса. Замишљен је као допуна постојећим националним одбрамбеним фондовима и средствима и постојећим програмима Уније, као што су Координисани годишњи преглед одбране (*Coordinated Annual Review on Defense – CARD*) и Стална структурна сарадња (*Permanent Structured Cooperation – PESCO*) Фонд је основан за период 2021–2027. година, а с радом је почео 1. јануара 2021. године. Разлог за његово успостављање јесте несигурност и нестабилност која постоји на границама ЕУ, нове претње са којим се суочавају савремене државе, као и повећање трошкова одбране за чланице. Средства се додељују на основу позива и редоследа којим се одобравају, осим у случајевима предвиђеним чланом 195 параграф е Финансијске уредбе ЕУ. Ово конкретно значи да ће средства моћи да се добију и мимо редоследа, уколико одбор процени да је значај предлога и понуђеног програма такав да оправдава изузетак од правила да се средства додељу редом. Рад Фонда и листе корисника додељених средстава јавни су у складу са начелом транспарентности у раду органа Уније. О раду Фонда Комисија доставља годишњи извештај Европском парламенту и Савету, а како би се избегле нерегуларности или пропусти у раду спољна ревизија је предвиђена након четири године рада Фонда. Мада је Европска комисија надлежна за рад Фонда, са његовим деловањем повезана је и раније основана Европска одбрамбена агенција (*European Defense Agency – EDA*), у чијем склопу ће започети са радом нови административни део – Иновативни центар, чији ће пројекти бити финансирани средствима Фонда. Такође, од Агенције се очекује да анализира потребе у области одбране чланица и усмерава истраживачке и развојне пројекте у складу с тим. Због тога је одређено да представник Агенције буде у одбору Фонда ради пружања стручне помоћи у реализацији заједничког циља – развоју савремене европске војне способности. Значај планираних инвестиција у циљу оснаживања и сповођења ЗБОП-а је, потом, потврђен доношењем стратешког документа под називом „Стратешки компас за безбедност и одбрану ЕУ која штити своје грађане, вредности и интересе и доприноси међународном миру и безбедности”, од 21. марта 2022. године.⁵ У Стратешком компасу, Европски одбрамбени фонд наведен је као основни извор финансирања са којим се комбинују сви други програми финансирања и извори финансијских средстава, укључујући средства Европске инвестиционе банке, па чак и приватних улагача.⁶

⁵ Душко Димитријевић, „Стратешки компас за безбедност и одбрану”, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78, стр. 327–347.

⁶ У „Стратешком компасу за безбедност и одбрану” наведено је више различитих програма и пројеката који би требало да помогну Фонду у финансирању. То су: Хоризонт Европа, Дигитална Европа, свемирски програм ЕУ и *InvestEU*.

2) МЕРЕ ЕУ

„Уредба (ЕУ) 2021/697 Европског парламента и Савета од 29. априла 2021, о оснивању Европског одбрамбеног фонда и стављању ван снаге Уредбе (ЕУ) 2018/1092” (*Regulation (EU) 2021/697 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the European Defence Fund and repealing Regulation (EU) 2018/1092*).

3) СВРХА

Фонд је основан с циљем додељивања средстава програмима који ће постићи, *inter alia*, јачање ефикасности, конкурентности и иновативности европске одбране, консолидацију тржишта војне опреме и наоружања и развој заједничког истраживања и производне технологије чланица. Нагласак се ставља на увезивање активности различитих субјеката и области. Очекује се да ће могућност добијања средстава из овог фонда утицати на мотивацију истраживачких центара, цивилне и војне индустрије, академских институција, међународних организација и националних администрација да се удруже и боље координирају своје активности, како унутар једне државе чланице тако и у прекограничном повезивању с другим сродним институцијама и телима. Истовремено, дозвољена је могућност увезивања и различитих области истраживања, попут квантних честица, свемирске или дигиталне технологије унутар једног пројекта ради максимализације резултата. Независно истраживање умањује зависност чланица, али и ЕУ од спољних чинилаца, креирајући нова решења или производе. Ипак, пошто са НАТО савезом постоји сарадња, а највећи број чланица ЕУ има чланство и у том савезу, препоручено је избегавање дуплирања истраживачких и производних пројеката који су започети унутар НАТО. Из садржаја Уредбе произилази да је сврха њеног доношења уређење начина и поступака конкурисања за добијање средстава из Фонда.

4) САДРЖАЈ

Право да добију део средстава постоји за све државе чланице ЕУ и придружене земље, које нису чланице Уније, али имају својство придруженог члана Европског фонда.⁷ Овакав статус омогућен је чланицама Споразума о слободној европској трговини (*EFTA*), које су чланице Европског економског простора. Тренутно тај статус има једино Норвешка. Изузетак постоји у случају да једно од правних лица која конкуришу за средства Фонда има

⁷ Уредбом је у члану 4 предвиђено да Фонд располаже износом од 7.953 милиона евра за време свог седмогодишњег трајања.

седиште у држави која је чланица или придружена земља, али се део имовине, производних постројења и инфраструктуре налази у трећој земљи која није чланица нити придружени члан, ако држава у којој привредни субјект има седиште пружи Комисији гаранције да деловање таквог субјекта није противно интересима или безбедности Уније.

Средства Фонда не могу да се користе за основна истраживања. Други услов за конкурисање јесте да је захтев за доделу средстава поднет од најмање три правна лица из три различите државе, чиме се испуњава захтев за сарадњу држава чланица из области одбране. Фонд настоји да помогне развој малих и средњих предузећа, тако да не постоје услови везани за број запослених или финансијско стање привредних субјеката већ се процењује њихов допринос прокламованим циљевима. При додели средстава, од запослених у Фонду и у привредним друштвима, концернима или правним субјектима који конкуришу за средства, захтева се поштовање свих постојећих правила међународног права, као и етичких принципа везаних за вођење истраживања, те заштита података. Прихватљив еколошки аспект нових решења је један од услова и на заштиту човекове околине се мора пазити у процесу производње, али ни финални производ не сме угрожавати животну средину. У Уредби су наведене активности које ће Фонд подржати. То су све активности које се односе на структурне реформе у области одбране које доприносе повећању интероперабилности и прилагодљивости одбрамбених снага, као и нове производе или технологије којим се унапређују постојећи производи, знања и технологије у области одбране. Предмет финансирања могу бити и студије изводљивости за нова идејна решења, или нови дизајн постојећих производа, или дефинисање техничких спецификација. Финансираће се и израда прототипа и тестирање производа и технологије, као и давање сертификата којим се гарантује испуњавање одређених стандарда. Контролу над радом Фонда има Европска комисија, којој у раду помажу одбор сачињен од представника држава чланица и представника Европске одбрамбене агенције у статусу посматрача, као и независни експерти. Према потреби, може се позвати и представник Европског тела за спољне послове. Препорука је да представници држава чланица у одбору буду национални стручњаци за одбрану и безбедност. Чланови одбора разматрају пројектне предлоге и дају мишљења. Уколико чланови одбора не дају позитивно мишљење за конкретан предлог, Комисија том предлогу не може да додели средства. Комисија може делегирати део својих овлашћења у вези руковања Фондом стручним телима у складу општим правилима наведеним у члану 62, став 1, подстав 1, тачка ц Финансијске уредбе. Ово се, пре свега, односи да пројекте који предвиђају суфинансирање истраживања Фонда и заинтересованих држава чланица, а у вези праћења финансијских аспеката таквих аранжмана. Примерак акта којим делегира своју надлежност Комисија доставља Европском парламенту

и Савету. Европска комисија доноси, између осталог, и годишње програме рада на основу стечених знања из Европског програма индустријског развоја у подручју одбране (EDIDP), и припремног деловања за истраживање у пољу (PADR). Основни критеријум за доделу средстава јесте мерљиви допринос, квалитет и ефикасност који производ, технологија или знања дају иновацијама, конкурентности и аутономији европског одбрамбеног система или прекограничној сарадњи чланица. Уредба прописује могућност да се прихваћени пројекти финансирају у потпуности из средстава Фонда, под условом да је за прву фазу која се завршава израдом прототипа предвиђена вредност до 20% средстава, а за наредне фазе остатак средстава. На овај начин и најмање и најсиромашније чланице Уније добијају могућност да учествују у позивима за доделу средстава, јер њихови пројектни предлози не морају повлачити средства предвиђена за одбрану из постојећих државних буџета. Могуће је да државе чланице, као подносиоци предлога за финансирање, именују координатора или вођу пројекта који ће бити особа за контакт са Европском комисијом у погледу напретка истраживања, поштовања рокова и других услова. Ако се подноси захтев за суфинансирање, потребно је да подносилац предлога достави и финансијске гаранције да је прибавио остала потребна средства за завршетак предложеног пројекта. Како би додела средстава била извршена на најбољи начин, Европска комисија ће у сагласности са државама чланицама, а на предлог пословних удружења, академских институција и министарстава одбране, сачинити списак експерата из одређених области који ће прегледати предложене пројектне предлоге и давати своје мишљење и оцену на значај и могућности реализовања пројекта. Стручњаци се бирају уважавајући лична знања, способности и вештине. Државе чије држављанство имају предложени експерти спроводе безбедносне контроле за та лица и достављају податке о њима Комисији. Спискови експерата неће бити јавно објављивани како се не би нарушила њихова објективност нити угрозио њихов интегритет. Од експерата се тражи поштовање правила о чувању пословне тајне, али и пријављивање свих разлога који могу да утичу на непристрасност при одлучивању о пројектним предлозима. При припреми пројектних предлога, њиховом разматрању и закључивању уговора о финансирању примењиваће се правила о заштити класификованих података у складу са правилима привредног пословања. О заштити података Комисија ће сачинити званично упутство за представнике у одбору и независне стручњаке. Посебна правила предвиђена су за стицање интелектуалне својине над новим добрима, технологијама или решењима. Власништво над интелектуалном својином имају учесници, док се Европској комисији изричито забрањује стицање права својине, осим у случају да је идејно решење, дизајн или други сегмент ауторства настао током јавне набавке коју је Европска комисија спровела. Учесницима у финансираном пројекту налаже да у једнакој мери, након

завршеног истраживања или производње, користе прибављена знања. Дозвољава се објављивање научних радова насталих на основу истраживања или иновација. У случају да држава учесник у пројекту, након завршетка пројекта који је финасиран из средстава Фонда, одлучи да лиценцу или право власништва прода трећој земљи која није чланица ЕУ, и која може представљати претњу по њене интересе, дужна је да Фонду врати сва средства која је користила за израду производа или техничког решења. Од држава чланица се очекује да набављају производе настале коришћењем средстава из Фонда. Ова препорука се не односи само за чланице чије држављанство имају правна лица која су добила средства, већ и све остале државе чланице. Све злоупотребе или покушаји злоупотреба средстава Фонда и података прибављених током рада су недозвољени и подлежу кажњавању у складу са позитивним прописима ЕУ у тој области. Државама чланицама оставља се могућност да спроводе самосталне поступке уколико сматрају да је дошло до повреде одредби домаћег права.

5) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Уредба 2021/697/ЕУ о успостављању Европског одбрамбеног фонда усвојена је од стране Европског парламента и Савета 29. априла 2021. године и њом је замењена Уредба 2018/1092/ЕУ. Ступила је на снагу 1. јануара 2021. године, а објављена је у Службеном гласнику Уније 12. маја 2021. године. Ретроактивно важење Уредбе представља изузетак, али је у овом случају образложено потребом да се делатности Фонда покlope са постојећим вишегодишњим финансијским оквиром ЕУ који важи за период 1. јануар 2021 – 31. децембар 2027. године.

6) ИЗВОРИ

Бериша, Хатица, „Заједничка безбедносна политика ЕУ и НАТО”, *Мегатренд ревија*, 2015, Vol. 12, бр. 3.

Бериша, Хатица, Талијан, Мирослав, „Заједничка безбедносна и одбрамбена политика ЕУ – између меке и тврде моћи”, 2015, *Политичка ревија* бр 2.

Бјелица Влајић, Ирис, „Војска Србије као чинилац међународне сарадње и евроинтеграција”, *Војно дело*, vol 73, бр. 3.

Димитријевић, Душко, „Стратешки компас за безбедност и одбрану”, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78.

Думић, Александар, Ковач, Митар, „Утицај заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ на безбедност Републике Србије”, *Војно дело* 2021, Vol. 73, бр.2, 2021.

Ђурковић, Мишо, Игрутиновић, Милан, „Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ – актуелни изазови”, Институт за европске студије, Београд, 2016.

“National Defense Strategy of the United States of America including the 2022 Nuclear Posture Review and the 2022 Missile Defense Review”, US Department of Defense, 2022, Интернет: <https://news.usni.org/2022/10/27/2022-national-defense-strategy-nuclear-posture-review>, 1.1.2023.

“National Security Strategy, The White House, Washington”, 2022, Интернет: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>, 1.1.2023.

Николић, Горан, „Визија о ЕУ као геоекономском и геополитичком актеру”, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78.

“Regulation (EU) 2021/697 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the European Defence Fund and repealing Regulation (EU) 2018/1092”, *OJ L 170*, 12.5.2021.

„Стратегија националне безбедности Републике Србије”, Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>, 18.12.2022.

„Стратегија националне одбране Републике Србије”, Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/1>, 18.12.2022.

Водич кроз поглавље 31 претприступних преговора Србије са Европском унијом, Интернет: <https://www.isac-fund.org/download/Poglavlje-31.pdf>, 26.12.2022.

Зечевић, Слободан, „Обнављање европске безбедности”, *Европско законодавство*, број 79, 2022.

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Чланство у Европској унији Република Србија прогласила је својим стратешким циљем и настоји да испуни услове који се захтевају за стицање тог чланства. Међу њима је и усаглашавање спољне и безбедносне политике са политиком Уније, а у складу са преговарачким Поглављем 31. Мада преговори о овом поглављу са Србијом још нису започели, постављањем спољне и безбедносне политике у преговарачки оквир, Унија постиже да државе које нису чланице Уније, као што су то земље Западног Балкана или Црноморског региона, усвајају принципе њене заједничке спољне и безбедносне политике као што су: цивилна и демократска контрола над системом одбране; активности у спречавању конфликта и ширења оружја за масовно уништење; подршка мисијама, операцијама и борбеним групама

ЕУ, те борба против тероризма.⁸ У складу с тим, Србија је 2019. године усвојила нове стратешке документе (Националну стратегију безбедности и Националну стратегију одбране), које су усаглашене са Генералном стратегијом ЕУ из 2016. године.⁹ Свакако, усвајање новог стратешког документа ЕУ поставља питање усаглашавања домаћих стратегија и с тим документом. Такође, још 2010. године отворено је Војно представништво при НАТО у Бриселу, а од 2018. године постављен је официр за везу у Војни штаб ЕУ, ради ефикасније координације задатака везаних за операције ЕУ у којима Србија учествује. Исте године омогућено је министру одбране и начелнику Генералштаба Војске Србије учествовање на неформалним састанцима Војног штаба.¹⁰ Питање усаглашавања спољне политике посебно је у фокусу након отпочињања руске специјалне операције у Украјини, која је једногласно осуђена од свих чланица ЕУ и због које је уведено седам пакета санкција Русији. Србија се није прикључила економским санкцијама против Русије, али је подржала неке од политичких изјава којим се осуђује напад на Украјину и подржавају њен територијални интегритет и суверенитет. Међутим, са становишта ЕУ, ове активности нису довољне и од Србије се захтева већи степен усаглашавања спољне политике са заједничком спољном политиком Уније. Свака промена у области европске одбране рефлектује се на Републику Србију, јер постоји сарадња и учешће Војске Србије у мисијама које организује или у којим учествује Унија. Ово учешће омогућено је након потписивања Споразума између Републике Србије и Европске уније о безбедним процедурама за размену и заштиту тајних података, и Споразума којим се успоставља оквир за учешће Републике Србије у операцијама ЕУ за управљање кризама из 2011. године. Након тога, прва мисија Европске уније у којој је учествовала Србија била је мисија у Сомалији 2012. године. Поред тога, Србија је приступила борбеној групи HELBROC, коју чине припадници оружаних снага Грчке, Бугарске, Румуније, Кипра и Украјине, а након доношења Закључка Владе Србије о приступању Концепту борбених група ЕУ. Евентуално укључивање борбених група ЕУ у сукоб у Украјини довео би у питање проглашену неутралност, али и положај Србије у погледу даљих интеграција. Коришћење средстава Европског одбрамбеног фонда отворено

⁸ *Водич кроз поглавље 31 претприступних преговора Србије са Европском унијом*, Интернет: <https://www.isac-fund.org/download/Poglavlje-31.pdf>, 26.12.2022.

⁹ „Стратегија националне безбедности Републике Србије”, Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>, 18.12.2022; „Стратегија националне одбране Републике Србије”, Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/1>, 18.12.2022.

¹⁰ Ирис Бјелица Влајић, „Војска Србије као чинилац међународне сарадње и евроинтеграција”, *Војно дело*, vol 73, бр. 3, стр. 48–59.

је само за државе чланице или придружене чланове, па Република Србија нема могућност коришћења тих средстава све док се налази у статусу кандидата, односно док јој не буде одобрено својство придруженог члана Фонда. Имајући у виду да се због проглашене политичке и војне неутралности Република Србија није прикључила санкцијама против Русије, мада је осудила покретање и вођење специјалне операције и пружила пуну подршку независности и очувању територијалног интегритета Украјине у УН, регионалним и билатералним састанцима, није вероватно да би у наредном периоду могла да добије средства намењена за побољшавање одбрамбене способности ЕУ. С друге стране, на основу потписаног Административног уговора о сарадњи Министарства одбране Србије са Европском одбрамбеном агенцијом омогућена је сарадња и учешће у њеним развојним пројектима везаним за сајбер безбедност и развој беспилотних летелица, као и коришћење њених база података, што даје могућности унапређења способности оружаних снага у земљи или капацитета и потенцијала домаће наменске индустрије. Планирано отварање Иновативног центра при Агенцији увећава ове могућности. Посматрањем тежњи свих чланица ЕУ, али и других водећих држава у свету, да увећају и побољшају сопствене војне способности укључивањем нових технологија, намеће се потреба да се у Србији више пажње, средстава и капацитета додели иновацијама и развојним пројектима из области које подржава Европски одбрамбени фонд, посебно оних које укључују безбедност у дигиталном простору и коришћење вештачке интелигенције. Уместо додељивања нових финансијских средстава, могуће је циљ постићи бољим планирањем и прерасподелом постојећих. Како би се подстакла куповина производа насталих на основу средстава из Европског одбрамбеног фонда, Европска комисија је предложила измену Уредбе којом би се увели бонуси за чланице које планирају заједничко набављање и/или коришћење производа, или решења насталих на основу пројеката које Фонд финансира, као и да сви такви производи буду ослобођени пореза на додатну вредност (ПДВ). Ослобађењем од ПДВ-а повећала би се конкурентност производа или решења, а што би била повољност и за Републику Србију у случају набавке неких од тих производа са тржишта ЕУ.

THE EUROPEAN DEFENCE FUND

Summary: The effort of the European Union (EU) to strengthen its security, defence, and defence capacities in such a way that they can act independently of external factors such as the United States (US) is of crucial importance for the entire European continent. The beginning of the operation of the European Defence Fund, intended for the coordination and increase of investments in the defence purposes of the EU member states, marks a new stage in the development of its Common Security and Defence Policy (CSDP), as well as its attempt to become independent from non-European suppliers and resources. The development of modern international relations in which the EU has a prominent role, however, did not lead to changes in the EU's positioning towards the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) since both organisations share the same values and the EU still relies on NATO's defence capabilities. It certainly has a particular significance for the EU's relationship with third countries that are candidates for its membership. Thus, the candidate countries are expected to comply with the institutional framework set by the CSDP. The Republic of Serbia has precisely defined obligations in this regard. Although it does not have the possibility of using funds from the European Defence Fund, the Republic of Serbia, based on the contract with the European Defence Agency (EDA), has the possibility of better understanding and involvement in research on new technologies of importance for European security.

Keywords: European Defence Fund, CSDP, EU.